

KİFÂYETULLAH DİHLEVİ

KİFÂYETULLAH DİHLEVÎ

(كفاية الله دهلوی)

Muhammed Kifâyetullâh
b. İnâyetillâh b. Feyzillâh Dihlevî
(1875-1952)Hint müslümanlarının dinî
ve siyasî liderlerinden.

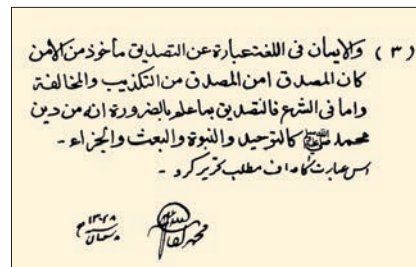
Berberî asıllı bir ailenin çocuğu olarak Şahcihanpûr'da doğdu. Kur'an ve Urduca dersleri aldı. Ailesi fakir olduğundan terzilik, iplikçilik ve oymacılık gibi el sanatlarından elde ettiği kazançla eğitimini sürdürdü. Memleketindeki İ'zâziyye Medresesi'nde iki yıllık ilk öğrenimini tamamladıktan sonra Muradâbâd'daki Medrese-i Şâhî'de Arap dili ve edebiyatı ile fıkıh okudu. 1312'de (1894) Diyûbend'e giderek bağımsızlık taraftarlığıyla adını duyuran Dârülulûm'da eğitim gördü. 1315 (1898) yılındaki mezuniyetinin ardından Şahcihanpûr'da Aynülim Medresesi'nde beş yıl ders okuttu. Öte yandan kendine yöneltilen sorulara ilişkin fetvalar verdi. Sade ve öz olan fetvaları Delhi mahkemelelerinde meşhur oldu. Hindistan'ın her tarafından, bazı Asya ve Avrupa ülkelerinden kendisine çeşitli sorular yöneltildi. Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind'in yayın organı olan *el-Cem'iyet*'in "Havâdis ü Ahkâm" adlı köşesinde başmüftü sıfatıyla bu sorulara dair fetvalar yayımladı. Aktif siyasetle ilgilenmeyen diğer Diyûbend müftülerinden farklı olarak Hint müslümanlarının karşılaştığı meselelere vukufu sayesinde çok çeşitli konularda fetvalar verdi ve önemli meselelerin çoğunda tarafsızlığını koruyarak çıkış yolu bulmaya çalıştı.

Müslümanların kimlik sorunu, şiddetli ayaklanmalara kadar varan Hindu - müslüman çatışmaları, Türkiye başta olmak üzere İslâm âlemindeki olaylar ve dünya-daki genel durum, bazan aşırı duygusal tepkilere yol açan çok karmaşık siyasî sorunlar üretiyordu. Kifâyetullah Dihlevî de bu şartların doğurduğu meselelere ilişkin fetva taleplerine mâruz kalıyordu. Balkan savaşlarında Osmanlılar'ı destekleyen bir fetva vererek (1912) Hint müslümanlarına o yılki kurban paralarıyla savaş mağdurlarına yardım etme çağrısında bulundu. 1916'da, cemaatle kılınan namazların ardından topluca cehri tesbihat yapılmasının aleyhinde verdiği bir fetva Hindistan'da meşhur ulemânın da taraf olduğu tartışmalara yol açtı (leah ve aleyhteki fetvalar için bk. Kifâyetullah Dihlevî, *Nefâ'is-i Merğûbe*, tür.yer.). Müslümanların Hindu ve hristiyanlarla olan münasebet-

lerinde nasıl bir tavır takınmaları gerektiği yönündeki bir soruyla ilgili fetvasında İslâm'ın gayri müslimlerle münasebeti yasaklamadığını vurguladı. Kendisinin de aralarında bulunduğu bazı âlimlerin 1924'te Hindu - müslüman birliğini tesis etmek amacıyla düzenledikleri bir konferansta müslümanlara, kimsenin dinini değiştirmeye zorlanamayacağı ve değiştirenin de cezalandırılmayacağı ilkesine uymaları çağrısında bulunan önergeyi imzaladı. Bu bildirge, tebliğ ve irtidada dair İslâmî kuralları Hindu - müslüman birliğinin önündeki en büyük engel olarak gören Hindular'a verilmiş bir tâvizdi. Dihlevî'nin özellikle Şehîd Genc, şeriat tasarı, terk-i müvâlât (sivil itaatsizlik) ve medh-i sahâbe gibi meselelerdeki fetvalarının siyasî tesiri büyük oldu.

Mevlevî Hâfız Abdülganî ile birlikte Delhi'de Kitâbhâne-i Rahîmiyye Yayınevi'ni kuran Dihlevî hristiyan, Hindu ve Ahmedî (Kâdiyânî) misyonerleriyle yapılan dinî tartışmalara katıldı ve sonuncu gruba reddiyelerini kendi çıkardığı *el-Burhân* adlı dergide yayımladı. Öğretim faaliyetlerini 1903'ten ölümüne kadar Delhi'deki Emîniyye Medresesi'nde sürdürdü. Okulun kurucusu Şeyh Emînüddin'in ölümü üzerine (1338/1920) müdürlük görevini üstlenerek kurumun gelişmesine öncülük etti. Medrese idaresinin tevhidî yanını da eğitim programı ve yöntemlerinin ıslahı için gayret gösterdi. İslah teklifleri Diyûbend medreselerinin 1910'daki ortak toplantısında kısmî kabul gördü. Aralarında Diyûbend'in Arap edebiyatı hocalarından Mevlânâ İ'zâz Ali, Diyûbend müftüsü Mehdi Hasan, cemiyetin başkanı Mevlânâ Ahmed Saîd, İslâm hukuk nazariyesinin yazarlarından Mevlânâ Muhammed Takî Emînî gibi şahsiyetlerin bulunduğu yüzlerce öğrenci yetiştirdi.

Kifâyetullah Dihlevî'nin el yazısı ve imzası (Abdürrüşîd Eressed, s. 414)

Aktif siyaset yapan Kifâyetullah, Hilâfet ve Kongre hareketlerinde etkin rol oynadı. Delhi'de Hindistan Müslümanları Birliği'nin kutsal mekânların korunmasına ilişkin meselenin tartışıldığı oturumuna katıldı (1918). Hint ulemâsının siyasî dayanışmasını sağlayan Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind'in kurucuları arasında yer aldı (1919) ve 1942 yılına kadar başkanlığını yaptı. Delhi'de bir tebliğ hareketi başlattı (1924). Mekke İslâm Konferansı (Zilkade 1344 / Mayıs 1926) ve Kahire Filistin Konferansı'nda (Şâban 1357 / Eylül 1938) cemiyet heyetlerine başkanlık etti. İngiltere karşıtı sivil itaatsizlik hareketinin öncüsü olmakla suçlanıp 11 Ekim 1930'da altı ay, Mart 1932 tarihinde de on sekiz ay hapis cezasına çarptırıldı. Hilâfet Hareketi Komitesi ve Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind'in çeşitli kurullarında görev aldı. Genellikle Hindistan Millî Kongresi'ni destekledi. Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması ve millî hükümetin kurulmasından sonra daha arkadaşlarının siyasî ikbal peşinde koştuğunu görünce politikadan uzaklaşarak kendini ilim ve fetva faaliyetlerine verdi. Bir müddet Emîniyye Medresesi'nin müdürlüğünü yaptı. 13 Rebîülâhîr 1372 (31 Aralık 1952) tarihinde vefat eden Kifâyetullah, Delhi'de mutasavvıf Kutbüddin Bahtiyâr'ın kabrinin yakınına defnedildi. Kifâyetullah başarılı bir müderris, siyasî lider, şair ve düşünür olmasına rağmen daha çok fetvalarıyla tanınmış, güçlü hâfızası, keskin zekâsı ve derin tefekkürüyle meşhur olmuştur. Sade bir hayat tarzına sahipti.

Eserleri. 1. *Kifâyetü'l-müftî*. Özellikle Emîniyye Medresesi'nin ve Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind'in resmî müftüsü sıfatıyla 1898-1952 yılları arasında verdiği fetvaları içeren bir derlemedir. Emîniyye Medresesi'nde iken cevaplandığı sorulara ilişkin fetvalar 1933 yılından itibaren düzenli bir şekilde korunmuştur. Toplam sayısı 2814 olan bu fetvalar beş defterde derlenmiş olup beşincisindeki son kayıt 1944 yılına aittir. 1898-1933 ve 1944-1952 yılları arasındaki fetvaları başka kaynaklardan derlenmiştir. Bunlar arasında Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind müftüsü olarak verdiği, *el-Cem'iyet*'te yayımlanan fetvaları da bulunmaktadır. Fetvaları, vefatından sonra oğlu Hafizurrahman Vâsîf tarafından fetva mecmualarının tertibine göre derlenip müteselsil olarak numaralanmıştır. Halkın anlamasını kolaylaştırmak için fetvalardaki Arapça ve Farsça ifadelerin Urduca tercümelemleri verildiği gibi esere bir terimler sözlüğü de

eklenmiştir. Toplam 4502 fetvadan oluşan eser 1969 yılından itibaren yedi ve dokuz cilt halinde yayımlanmış, tarihi belirsiz başka baskıları da yapılmıştır. 2. *Ta'limü'l-İslâm*. Soru-cevap tarzında sade bir dille düzenlenmiş, çocuklara yönelik ilmiyal kitabı niteliğindeki eser Emîniyye Medresesi'ndeki islah çalışmaları sırasında yazılmış olmalıdır. Medreselerde ders kitabı olarak okutulan *Ta'limü'l-İslâm*'ın birçok baskısı yapılmış, ayrıca bir Hurşid Ahmed ve Âftâb Ahmed'in İngilizce tercümesi olmak üzere (*Talim-ul-Islam: Lessons in Islam*, Quebec 1991) çeşitli yabancı dillere de çevrilmiştir. 3. *Ravzû'r-reyâhîn* (Delhi 1909). Arapça bir kaside olup Kifâyetullah tarafından Urduca'ya tercüme edilmiş ve bir hâşiyesi yapılmıştır. 4. *Müselmânön Key Mezhebî Aôr Kavmî Agrâz ki Hifâzet* (Delhi 1917). 5. *Risâle-i Şeyhu'l-Hind* (Delhi 1918). Mahmûd Hasan Diyûbendî hakkındadır. 6. *Nefâ'is-i Merğûbe fi hükmi'd-du'â' ba'de'l-mektûbe* (Karaçi, ts. [Mektebe-i Sânevî]). Farz namazlardan sonra yapılan duanın hükmüyle ilgili müellifin fetvasını ve buna karşı diğer bazı âlimlerin verdikleri fetvaları içermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kifâyetullah Dihlevî, *Kifâyetü'l-müftî* (der. Hafîzurrahman Vâsî), Karaçi, ts. (Sikender Ali), I, 6-12; a.m.f., *Nefâ'is-i Merğûbe*, Karaçi, ts. (Mektebe-i Sânevî); Abdülhay el-Hasenî, *Nûzhetü'l-havââtir*, VIII, 374-377; Füyûzurrahman, *Meşâhîr-i 'Ulemâ'*, Lahore 1976, I, 412-415; N. K. Jain, *Muslims in India: A Biographical Dictionary*, Manohar 1983, II, 25-26; Abdürreşîd Erşed, *Bis Barey Müselmân*, Lahor 1986, s. 414-458; Muhammed Üzeyir, *Fetâvâ Mevlânâ Şemshak 'Azimâbâdi*, Karaçi 1989, s. 43; M. Ekber Şah Buhârî, *Ekâbir-i 'Ulemâ'-i Diyûbend*, Lahor, ts. (İdâre-i İslâmiyât), s. 116-119; M. Khalid Masud, "Kifâyatullah (Muftî)", *Dictionnaire biographique des savants et grandes figures du monde musulman périphérique du XIXe siècle à nos jours* (ed. M. Gaborieau v.dğr.), Paris 1992, I, 14-15.

▲ MUHAMMAD KHALID MASUD

KİLÂB b. REBÎA (Benî Kilâb b. Rebîa) (بنوكلاب بن ربيعة)

Büyük bir Arap kabilesi.

Âmir b. Sa'saa'nın ana kollarından biri olan Benî Kilâb'ın adını taşıdığı Kilâb b. Rebîa'nın soyu Adnân'a dayanır. Çeşitli alt kollarıyla birlikte genellikle bedevî hayat tarzını benimseyen Benî Kilâblılar, Basra-Mekke yolu üzerindeki Dâriye ve Rebeze koruluklarının Medine taraflarında, Kasîm, Avâlî ve Fedek çevresinde yayılmış

durumdaydılar. Kabilenin Câhiliye dönemi hakkında fazla bilgi yoktur; sadece yetiştirdiği büyük şair Lebid b. Rebîa'nın sözlerinden Ficâr savaşlarında yer aldığı anlaşılmaktadır (İbn Hişâm, I, 209-210).

Hicretin 6. yılında (627) Benî Kilâb'ın bir kolu olan Kuratâlar üzerine Muhammed b. Mesleme kumandasında bir seriyye gönderildi (bk. KURATÂ SERİYYESİ); ertesi yıl da Medine'ye muhtemel bir saldırıyı önlemek amacıyla Hz. Ebû Bekir kumandasında Necid bölgesine giden seriyye ile Dâriye'deki Benî Kilâb mensupları yola getirildi (Vâkîdî, II, 722; İbn Sa'd, II, 90). Mekke'nin fethi sırasında müslümanlara karşı bir harekete hazırlanan Hevâzinliler'in kendilerine katılma teklifini kabul etmeyen kabileler arasında Benî Kilâb da bulunuyordu (Vâkîdî, II, 805). Hz. Peygamber fetihten sonra bütün kabileleri İslâm'a davet ederken Kilâb b. Rebîa'nın Benî Kuratâ koluna da bir mektup yolladı; fakat mektubu götürülen elçi ağır hakaretlere uğradı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Kilâb b. Rebîa'ya mensup Dahhâk b. Süfyân'ı Kuratâlıları tekrar İslâm'a davetle ve reddetmeleri halinde cezalandırmakla görevlendirdi. Dahhâk kendi adıyla anılan veya İkinci Kuratâ Seriyyesi denilen bu harekâtın sonunda davete karşı çıkan Kuratâlıları Dâriye'nin Sammân-Züccülâve (Lâvezüc) mevkiinde bozguna uğrattı. Mekke'nin fethi üzerine müellefe-i kulûbdan sayılan Kilâb b. Rebîa'nın çeşitli kollarına mensup bir heyet Medine'ye geldi ve kabileleri adına İslâm'ı kabul etti. Bu arada Hz. Peygamber'in Dahhâk b. Süfyân'ın kızı Fâtîma'yı veya adı verilmeyen baldızını nikâhına aldığı, fakat gerdeğe girmeden boşadığı rivayet edilmektedir. Resûlullah'ın vefatından sonra veya daha önce (*DîA*, II, 468) irtidad eden Benî Kilâb reislerinden Alkame b. Ulâse kabilesini devlete karşı teşkilâtlandırma faaliyetlerine girişti. Ancak Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği askerî birlik karşısında mağlûp olarak Suriye'ye kaçmak zorunda kaldı.

İlk İslâm fetihlerinin ardından bir bölümü Kûfe ve Basra'ya, bir kısmı da Yukarı Mısır'daki Feyyûm bölgesine iskân edilen Benî Kilâblılar daha sonraları Halep ve özellikle Dimaşk çevresinde yoğunlaştılar. İhşîdiler zamanında Benî Kilâb reisi Ahmed b. Saîd Halep'e vali tayin edildi. Benî Kilâb'dan bir kısmının İrmîniye fetihlerine katıldığı Sisean'daki bir kalenin onlara nisbet edilmesinden anlaşılmaktadır. Endülü'sün fethi üzerine bazı Benî Kilâb mensuplarının Gırnata'ya yerleştiği bilin-

mektedir (Makkarî, I, 292). Bedevî hayat tarzını İslâm'dan sonra da sürdüren Kilâboğulları 231'den (846) itibaren isyanlarda aktif rol oynamışlar ve zaman zaman mecburi göçe tâbi tutulmuşlardır. 415'te (1024) Halep'te Mirdâsiler hânedanını kurarak Fâtîmîler, Bizanslılar ve Türkler'le mücadele ettiler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâcî), s. 314 vd.; Vâkîdî, *el-Megâzî*, II, 534-535, 722, 805; III, 973, 982; İbn Hişâm, *es-Sire* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, I, 209-210; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *en-Neseb* (nşr. Meryem M. Hayrûddîr), Beyrut 1410/1989, s. 259-263; İbn Sa'd, *et-Tabakât* (nşr. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 123, 228; II, 60, 90; VI, 107, 250; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medineti'l-münevver*, II, 597-599; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 279, 300, 507; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 166, 262; IX, 134, 150; ayrıca bk. İndeks; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 282, 469, 482; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 475, 742; III, 1018, 1088, 1200, 1279, 1335, 1358; IV, 1534; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 588; XI, 334-335; a.m.f., *Üsdü'l-gâbe*, I, 302-303; II, 466-467; III, 279, 554-556; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, I, 119; II, 760-761; III, 1299, 1349; VIII, 3678; IX, 4078-4083; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, II, 338-340; Makkarî, *Nefhu'l-ğîb*, I, 292; II, 74; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 488-490; M. Ahmed Abdülmevlâ, *Benü Mirdâs el-Kilâbiyyün fi Haleb ve şimâli's-Şâm*, İskenderiye 1985; F. Krenkow, "Kilâb", *IA*, VI, 805-806; W. M. Watt, "Kilâb b. Rabî'a", *EP* (İng.), V, 101; Ahmet Önkâl, "Alkame b. Ulâse", *DîA*, II, 468.

▲ MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAÇI

KİLÂR-ı ÂMİRE (كيلار عامرة)

Osmanlı sarayında yiyecek içecek malzemelerinin depolandığı yer
(bk. MATBAH-ı ÂMİRE).

KİLÂZİYE (الكلازية)

Nusayrîliğin
Muhammed b. Yûnus el-Kilâzî'ye
(ö. 1011/1602)
nisbet edilen kolu
(bk. NUSAYRİLİK).

KİLE (الكيلة)

Özellikle kuru meyve
ve hububat ölçümünde kullanılan
eski bir ölçek.

Arapça'da keyl masdar olarak "ölçmek", isim olarak "ölçek" anlamına gelir. Aynı kökten türeyen kîle de yine "ölçek" demektir. Ârâmîce'deki karşılığı keylâ olan